

INVENTARI DE LA COL·LECCIÓ DE FIGURES DE PESSEBRE DE L'ASSOCIACIÓ DE PESSEBRISTES DE MATARÓ

UN PATRIMONI POC VALORAT

Parlar de pessebrisme és parlar d'una tradició amb una llarga trajectòria i que té un elevat nombre de protagonistes. El pessebrisme a Catalunya té una extensa tradició que es reflecteix documentalment i pel testimoniatge de diversos autors. Parlar de pessebrisme també significa fer-ho d'un esdeveniment d'àmbit social molt arrelat en un complex teixit ciutadà, des de la família nuclear fins a grups heterogenis amb finalitats, fins i tot, contraposades. La idiosincràsia de la societat catalana ha generat, des de la segona meitat del segle XIX, un moviment associatiu propi, creant un gran nombre d'associacions locals dedicades a la construcció de pessebres, exposicions, concursos i altres activitats pensades per a la difusió d'aquest art. Aquesta ingent i creativa activitat ha produït un ric patrimoni cultural, a l'entorn del qual s'han generat una sèrie de sinèrgies que ho han transformat, igual que en altres zones, en un element d'identitat i s'ha confirmat com una contribució més a l'enriquiment cultural del país.

Dins de les diferents associacions trobem una part important, potser la més tangible, d'aquest patrimoni: les col·leccions de figures de pessebre. Un patrimoni sense valorar, excepte casos excepcionals. Això, sense tenir en compte altres tipologies de patrimoni, com el documental, el gràfic, l'històric o l'immaterial. El pessebrisme, com a fenomen antropològic, ha estat durant llarg temps ignorat per qualsevol institució susceptible de tenir alguna responsabilitat sobre el tema. Ni els museus, que quan s'han preocupat del tema ha estat tangencialment, ni les universitats, ni cap altra institució, han desenvolupat programes d'investigació, estudi o documentació. Els progressos aconseguits són esporàdics, lents i parcials. Únicament les associacions i, des de 1985, la Federació Catalana de Pessebristes, han actuat de forma continuada, encara que amb les limitacions pròpies d'aquest tipus d'entitats.

L'any 1935 l'Associació de Pessebristes de Mataró es va fixar com a objectiu formar un arxiu fotogràfic i un «museu», seguint l'exemple de l'Associació de Barcelona.¹ Va ser un projecte que mai es va desenvolupar. Però, malgrat les dificultats sorgides, s'ha mantingut un interès constant per conservar i difondre aquesta col·lecció de figures. Això s'ha fet, per exemple, amb diferents exposicions d'homenatge a artistes de la talla de Lluís Carratalà o Daniel José Ursueguia; o amb

l'exposició, el Nadal de 1992 i en col·laboració amb l'Obra Social de Caixa Laietana, de peces procedents de tot el món; o la petita mostra de vint autors locals, el Nadal de 1994; o la mostra pública feta amb motiu de la celebració del 75 aniversari del Concurs de Pessebres, l'any 2003...²

La història del pessebre a Mataró ve de lluny, i el patrimoni que ha generat la tradició és més que notable. En diverses col·leccions particulars de la ciutat, s'hi amaguen autèntiques joies de l'art pessebrista. Amb tot, la col·lecció de l'Associació de Pessebristes de Mataró és de les més importants de la ciutat, si més no pel que fa a quantitat i a diversitat de les peces conservades. A més, la col·lecció també seria una de les més destacades, si la posem al costat de les d'altres entitats pessebristes catalanes.

La realització completa de l'inventari de la col·lecció de figures de pessebre de l'Associació de Pessebristes de Mataró significa una fita molt important en la documentació d'aquest tipus de patrimoni cultural. No existeix cap altra associació que gaudeixi d'un inventari com el que ara presentem. L'exemple de Mataró podria ser un al·licient per a d'altres associacions. En començar el treball, es va constatar l'escassa bibliografia que existeix sobre escultors pessebristes. Ens trobem davant una més que notable manca en aquest tipus d'investigacions. Únicament, arran d'algunes exposicions promocionades per l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona o iniciatives concretes a Olot, han servit per publicar petits estudis sobre Martí Castells³ o Domènec Talarn.⁴ La generalització d'aquest tipus d'inventaris podria servir de revulsiu per iniciar noves investigacions d'autors.

Durant la realització d'aquest inventari, a l'Associació de Pessebristes de Mataró s'han rebut diverses donacions de figures de pessebre. En destaca, per la quantitat de peces, la realitzada per Joan Dorda Cucurell. I és que, a partir d'aquest treball, les donacions es tracten amb especial cura i l'entitat explica el procés de documentació realitzat com a garantia de tractament seriós de les peces cedides.

LA FEINA FETA

A proposta del col·lectiu d'opinió, recerca i difusió del pessebre El Bou i la Mula,⁵ l'any 2004 es va iniciar l'inventari de la col·lecció de figures de pessebre de l'Associació de Pessebristes de Mataró. La recerca ha estat feta en dues fases per Jordi Montlló Bolart i Albert Dresaire Gaudí. La primera fase es va realitzar durant l'any 2004, gràcies a un programa de recerca i documentació dins l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), promogut pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. La segona fase s'ha fet durant l'any 2006, com a continuació del programa iniciat l'any anterior, mitjançant l'adjudicació d'un contracte administratiu especial a través de l'empresa ACTIUM, patrimoni cultural, SL amb el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. En les dues fases hi han participat tant l'Associació de Pessebristes de Mataró com el col·lectiu pessebrista El Bou i la Mula.

La documentació de les figures s'ha fet dins l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC). L'IPEC és un projecte iniciat l'any 1994 pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana de la Generalitat de Catalunya, que té com a objectius la recerca, la conservació, la documentació, la difusió i la restitució del patrimoni etnològic català. Un circuit iniciat pels investigadors que pretén que els resultats aconseguits acabin revertint en la comunitat i en el ciutadà com a destinatari i, alhora, protagonista i creador d'un patrimoni cultural viu i canviant, que es fa i es transforma en el dia a dia, objectius que s'han complert en el cas que ens ocupa. L'IPEC treballa amb dos principis directors: la investigació aplicada i la cooperació i el treball en xarxa.

Durant la primera fase de l'inventari (any 2004), es van documentar 918 peces, i al llarg de la segona fase del treball (any 2006) s'han inventariat 1.999 peces més. Això fa un total de 2.917 figures. Sempre s'ha utilitzat la fitxa del programa oficial del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, que és el que s'utilitza per a l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.

S'han marcat totes i cadascuna de les peces documentades amb retolador indeleble de color negre o blanc, segons les necessitats concretes, sobre una capa de goma laca. El siglatge s'ha efectuat, generalment, a la base; a la part inferior de la peanya. Les cases de suro s'han marcat a la part posterior. Les peces més grans i amb més pes també s'han marcat a la part posterior de la base. Totes les peces han estat fotografiades digitalment amb referències mètriques. Per aconseguir un bon resultat en la fotografia, s'ha instal·lat un petit estudi equipat amb un focus, un fons de teixit negre i un trípod per a la càmera. Per les característiques del lloc de treball, que s'havia de compartir amb altres activitats parroquials, calia muntar-lo i desmuntar-lo cada vegada. De cada fotografia s'ha realitzat la corresponent fitxa, seguint les pautes del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. La fitxa de documentació, la peça i la fitxa fotogràfica s'han associat amb el mateix i únic número.

ALGUNES DADES DE LA COL·LECCIÓ

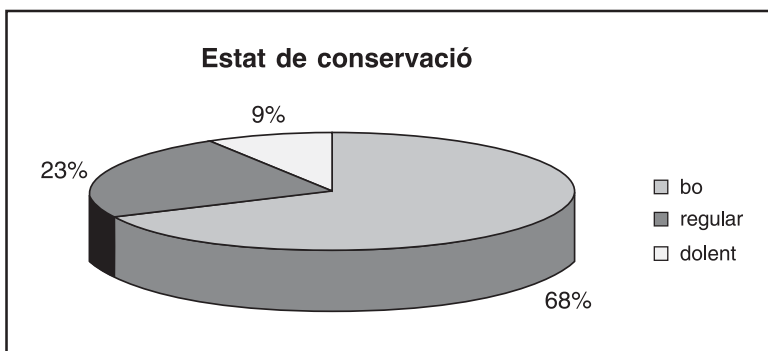
Pel que fa a la tipologia de figures i altres elements pessebrístics, s'han documentat naixements, anunciats i reis, però individualitzant cada figura: marededéu, sant Josep, nen Jesús, rei blanc, rei ros, rei negre, etc. Altres personatges que formen part de la cosmogonia del pessebre i que s'han documentat són els pastors, la dona que renta, la filadora, la dona amb gerra i la gran varietat d'homes i dones amb ofrenes a les mans (galls, xais, fruita, pa, ànecs, llenya, etc.), pescadors, músics, balladors, caganers, llauradors. Hi ha personatges històrics, com Herodes, els sacerdots del temple o soldats romans; personatges coetanis, com el sereno; personatges més populars, com el capellà, dalt d'un burro o dret, la castanyera o el ferrer; personatges desapareguts, com l'home de la neu; personatges de fora, com ara el «gachero», i personatges de recent creació, com el pixaner o la caganera. Cal afegir figures de temes de Calvari, o altres temes concrets que s'utilitzen per

fer diorames, com el de la Matança dels innocents, la Fugida a Egipte, Cercant posada; o temes de caràcter popular català, com la Matança del porc. També s'han documentat temes propis del Maresme o de Mataró: els Pastorets, pescador del Maresme, Quirze Perich...

D'altra banda, també s'han documentat figures procedents d'altres països, que formen part de la col·lecció a partir de donacions o compres. Cal destacar aquí la gran quantitat de figures provinents de Llatinoamèrica que foren regalades a l'Associació per Salvador Lladó, durant els anys 90 del segle passat. A la col·lecció, en trobem d'originàries de zones europees, com Nàpols, Sicília, la Provença, Baviera o Txèquia; la resta de la península Ibèrica està representada per moltes figures dels tallers murcians, així com de Mallorca o del madrileny José Mayo; hi ha, fins i tot, un pessebre portuguès. D'altres continents, hi ha figures de Mèxic, Colòmbia, Argentina, Perú, Equador, Uruguai, també una figura dels coptes d'Egipte i alguna del continent asiàtic, de la Xina.

La col·lecció de figures de l'Associació de Pessebristes de Mataró també està formada per altres elements, com una gran quantitat d'animals domèstics; trobem xais, cabrits, cabres, pollastres, gallines, vaques, bous, porcs, ànecs, oques, conills, gossos... fins i tot hi ha un mussol! També hi ha elements representatius del món vegetal, atzavares, palmeres, oliveres, arbres fruiters, figueres de moro, parres, etc. Finalment, també s'han inventariat elements arquitectònics: ponts, cases, molins, pobles, pous i algunes coves del naixement.

Pel que fa al seu estat de conservació és molt variable, tal com indica la gràfica que mostrem. Una bona part de la col·lecció presenta un bon estat, enfront un 9%, que està en mal estat. Malgrat aquestes dades, el fet més homogeni és la pols que, més de la meitat de les figures (55%), tenen enganxada.



Val a dir que no s'han documentat els diorames, ja que molts estan diposats en altres entitats com a cessió per a les exposicions nadalenques i són itinerants, alguns, fins i tot, s'intercanvien amb d'altres associacions. Per les mateixes raons, tampoc s'han documentat les figures de dins aquests diorames.

ELS AUTORS DOCUMENTATS

Un aspecte important de la recerca és que s'han pogut documentar un total de seixanta-cinc autors, tallers o empreses, dels quals setze tenen una vinculació directa amb Mataró. De tots ells, se n'han cercat notes biogràfiques, que s'han afegit en el camp corresponent de la fitxa documental; d'alguns, però, no s'han trobat dades enlloc, ja que la bibliografia d'aquest tema és molt escadussera. Hi ha el cas, per exemple, d'un tal Ruz, que només el coneixem per tenir la seva figura signada i del qual només es pot deduir que és d'origen murcià. S'ha pogut determinar l'autoria de 860 figures, que representa el 43% del total. D'aquestes, la determinació de l'autoria s'ha fet amb certesa en 735 peces (85%) i com a hipòtesi en les 125 restants.

Els autors no mataronins dels quals hi ha peces, són ben diversos. D'una banda, hi ha creadors catalans de figures d'estil popular: Vicenç Abella Carlus, Francesc Bertran Gómez, Maria Aurora Castellano Mas, Maria Carme Ferrer Busquets, Francesc Gòdia, Joan Ibars Lafuente, Aurora Mas Poquet, Miquel Moreno i Bru, Pasqual Macià, Anna Maria Pla, Miquel Riera o els germans Vidal; molts d'ells, encara avui venen les seves figures a la Fira de Santa Llúcia de la plaça de la Catedral de Barcelona. Hi ha moltes peces de figuraires que, durant el darrer segle, han proveït de figures de pessebre de qualitat els pessebristes catalans: el barceloní Lluís Carratalà Vila (molt vinculat a l'Associació de Pessebristes de Mataró), Martí Castells Martí (pare i fill) i el taller de la família Castells, Carlos Delgado, Lluís Duran Codina, Salvador Masdeu, Andreu Muns Fernández, Manuel Muns Ferreres, Montserrat Ribes Daviu, Pere Teixidor, Josep Traité Compte i Daniel José Ursueguía.

També hi ha figures fetes per diversos pessebristes i artistes catalans: Josep Bofill Herrero, Jacint Costa Bosch, Modest Fluvià Aiguabella, Damià Ros i Maurici Vallsquer. Destaca la gran quantitat de figures sorgides de mans d'artesans de Múrcia: José Cuenca Valverde, José Fernández, Jesús Griñán Nicolás, Manuel Nicolás Almansa, Manuel Ortigas Méndez, Ruz i Pedro Serrano Moñino, a més del madrileny José Luís Mayo Lebrija i de l'andalús José Joaquín Pérez. A més, encara caldria afegir els provençals M. Chave i G. Devouassoux, així com els italians Franca Monti i Angela Tripi.

A més de tots aquests autors, a la col·lecció de l'Associació de Pessebristes de Mataró hi ha figures dels tallers olotins El Arte Cristiano, El Arte Modelo, El Arte Olotense i Las Artes Religiosas, del taller murcià Hermanos Griñán, S.L. i de les empreses catalanes Belenes Puig i Oliver Art, S.A.

FIGURES D'AUTORS MATARONINS

Entre els autors documentats, n'hi ha setze de relacionats amb Mataró. Tots ells ja s'havien recollit en el llibre d'Albert Dresaire Gaudí, *El pessebre a Mataró. Història d'una tradició viva* (Mataró 2004), i l'inventari que ara presentem és un

complement d'aquella recerca. Reproduïm, a continuació, les notes biogràfiques per a cadascun d'aquests autors, que s'han inserit en el camp corresponent de la fitxa documental de l'inventari.

Àlvarez Gonzàlez, Carmen. Autora mataronina que feia unes figures de ganxet per als seus pessebres i els dels parents. També en va fer per a l'Associació de Pessebristes de Mataró.

Anastasi Roig, Jaume (Mataró, 1919-1994). Treballava a la fàbrica de Can Marchal de Mataró; un company seu, de cognom Masriera, feia figuretes de pessebre per complementar la seva economia; a principis dels anys cinquanta del segle xx, Masriera va marxar al Brasil i va donar els seus motlles per fer figures a Anastasi. Fins a mitjan dècada dels seixanta, Anastasi i la seva esposa, **Dolors Girabal Bonamusa** (Mataró, 1925), van produir una gran quantitat de figures. Les seves, eren peces de caire popular que destacaven, sobretot, per les seves reduïdes dimensions (d'entre 1 i 5 cm) i pel pintat acurat. Tota la producció de Jaume Anastasi i Dolors Girabal va ser comercialitzada per Joaquim Plana Bellavista (Granollers, 1912 - Mataró, 2001).⁶

Batlaura Dumanich, Francesc (Mataró, 1908-1990). Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis. Era treballador de l'empresa tèxtil Gasol, on molts anys per Nadal bastia un pessebre a l'entrada. Sense deixar la feina a la fàbrica, Batlaura va començar a fer casetes de suro que després comercialitzava amb l'ajuda de viatjants. Tenia un catàleg en què definia la seva producció com a *Trabajos de artesanía al corcho*. Aquest catàleg mostra un Batlaura que no només domina a la perfecció l'art del suro, sinó que també gaudeix d'una gran imaginació que li permet crear peces diferents i sempre originals. La seva producció es comercialitzava més enllà de Mataró. La seva activitat com a artesà professional del suro es va allargar fins a finals de la dècada dels cinquanta.

Bonany Berenguer, Joan. De l'any 1941 al 1943 va instal·lar un taller de producció de figures al carrer Moreto de Mataró, tot fent societat amb el també mataroní Pere Català Estabella.

Campdepadrós Pou, Antoni (Mataró, 1951-1997). Soci de l'Associació de Pessebristes de Mataró que, seguint la tradició familiar, posava cada Nadal una parada de venda de figures de pessebre. També produïa alguna de les peces que, posteriorment, comercialitzava.

Casanovas Vives, Marçal (Mataró, 1941). És membre de l'Associació de Pessebristes de Mataró, i des de l'any 1994 modela les figures per als seus pessebres. De formació autodidacta, el seu principal mèrit és realitzar unes peces simpàtiques, pensades per al pessebre que ha de bastir cada Nadal, de forma que el conjunt queda ben harmonitzat. D'aquesta manera, Casanovas pot reproduir escenes costumistes, plenes de detalls, que fan les delícies de petits i grans.

Català Estabella, Pere. De l'any 1941 al 1943 el mataroní Pere Català Estabella va instal·lar un taller de producció de figures al carrer Moreto de Mataró, tot fent societat amb el també mataroní Joan Bonany Berenguer. El 1943 Català es va traslladar a Barcelona, on continuà produint figures.

Gomis Poquet, Josep M (Mataró, 1958). Es dedica a l'escultura per afecció, treballa a Caixa Laietana i no comercialitza la seva obra.

Llobet Campins, Josep (Mataró, 1920). Ha treballat tota la vida com a terrissaire, i recull plenament la tradició de la seva família. «Va aprendre l'ofici del seu pare. Quan encara era molt petit, a casa seva van descobrir una figura modelada amb més gràcia de la que estaven acostumats». El seu pare Joaquim tenia el taller i la botiga al carrer de Santa Marta, i tant en Josep com els seus dos germans l'ajudaven des de ben petits. Posteriorment, en Josep es va fer càrrec del negoci i va tenir fàbrica al carrer de la Unió i, més endavant, al barri de Cerdanyola. Llobet treballava durant tota la setmana al taller, i els caps de setmana muntava una paradeta al mercat, on venia joguines, ceràmica i, quan arribava Nadal, figures de pessebre. Ja a la dècada dels vuitanta, i fins al Nadal de 2002, Josep Llobet posava la seva parada de venda de figures de pessebre a la Fira de Nadal de Mataró.

Llovet Castells, Jaume (Mataró, 1856-1933). Era descendent dels Llovet, família mataronina de terrissaires. Tot i no seguir l'ofici, disposava de forn i coneixia la tècnica. Encara a principis del segle xx va emmotllar diverses figuretes de caire popular que venia per Nadal. Jaume Llovet vivia a prop del terrissaire Capell, que li proporcionava el fang. Durant la segona meitat del segle xx, Ramon Romeu Llanas (Mataró, 1927-2002) va salvar alguns motlles de Llovet i va emmotllar-ne alguna figura.

Montcerdà Bas, Carme (Palma de Mallorca, 1953). Al convent de les carmelites descalces de Mataró es comercialitzen figures de pessebre realitzades per la religiosa Carme Montcerdà Bas. Carme –o Maria del Carmel, com l'anomenen a la seva comunitat–, va ingressar al monestir de monges carmelites de Binissalem (Mallorca) l'any 1974, i des de l'any 1993 forma part de la comunitat de Mataró. Al voltant de l'any 1988 s'inicià en el modelatge de figures de terracota, juntament amb una altra religiosa; fou un amic de la comunitat, Antoni Fontanet, fill de La Real (Mallorca), que les va ensenyar a modelar amb les seves mans un tros de fang i les orientà una curta temporada. La germana Carme sempre s'ha sentit inspirada a fer figures per bastir el pessebre de la seva comunitat (fer el «misteri», diu ella, amb el seu parlar mallorquí). Es tracta, generalment, de peces fetes amb terra cuita, sense policromar, modelades una a una, ja que Montcerdà en cap moment fa servir motlles.

Plana Bellavista, Joaquim (Granollers, 1912 - Mataró, 2001). Amb una predisposició natural per les arts decoratives, la pintura i el dibuix, al llarg de la seva vida va ornar sales de ball i carrers i va fer diversos pessebres tradicionals de caràcter públic, alguns d'ells, monumentals. L'any 1935 ja tenia un taller d'articles

de pessebre a Mataró. L'any 1957 va marxar a Veneçuela, on va ser decorador dels aparadors de Christian Dior. Més tard, va treballar a Vigo, on aconseguí primers premis als concursos d'aparadors, carrosses i pessebres, i l'any 1969 va tornar a Mataró per col·laborar en l'empresa de pessebres que el seu fill Joaquim va anar pujant a partir de l'herència paterna. Als anys vuitanta li van encarregar una col·lecció de cinquanta masies, però la seva pròpia activitat no li deixà prou temps i només en va arribar a fer quaranta, que ara conserven els seus descendents.

Puiggalí Clavell, Jordi. Artista mataroní que ha realitzat alguna obra de caire pessebrista.

Pruna Dangla, Antoni (Mataró, 1953). De jove, i a partir de la seva afecció al pessebre, es va posar en contacte amb l'artista barceloní Lluís Carratalà Vila (Barcelona, 1895-1991), de qui es convertí en el deixeble més destacat i en un important col·laborador. El primer any que va exposar les seves figures fou el Nadal de 1979. Tot i que ha modelat diverses peces de notable qualitat, Pruna destaca per la seva traça a emmotllar i pintar figures. Des dels seus inicis i fins ara, en què segueix col·laborant amb Montserrat, la filla de Lluís Carratalà, Pruna ha evolucionat clarament en el seu art, ja que, al que ha après dels Carratalà, s'hi han d'afegir les classes de dibuix de l'artista mataroní Jordi Arenas Clavell (Mataró, 1920-1998).

Serena Faiges, Manuel (Valls, 1927). A partir de la seva afecció als pessebres, l'any 1985 va començar a dedicar-se professionalment a la fabricació de figures de pessebre en el seu taller de Mataró. Les figures que comercialitza, de gran qualitat, són fetes a partir de models realitzats en exclusiva per altres autors (entre els quals cal destacar l'artista barceloní Daniel José Pons); tant el pintat com els acabats de les figures de Serena són obra de les seves mans. Les seves peces han tingut una bona acollida, fins i tot, més enllà de les nostres fronteres, sobretot a Itàlia.

Ventura Vila, Francesc (Sant Andreu de Llavaneres, 1924). Simpatitzant de l'Associació de Pessebristes de Mataró, ha reproduït algunes figures de pessebre a partir d'originals d'altres autors i que, pels volts de l'any 2000, va comercialitzar a la Fira de Nadal que es fa a Mataró.

Zaragoza Mach, Marc (Mataró, 1908-1956). Fundador de l'Associació de Pessebristes de Mataró (1935), el pessebre que bastia a la seva Acadèmia de Belles Arts era dels més visitats a Mataró durant la dècada dels anys quaranta del segle xx. Artista i professor, feia les figures per als seus propis pessebres.⁷

CONCLUSIONS

Un dels objectius d'aquest inventari és facilitar una eina de gestió i control de les col·leccions per a les entitats que no solen percebre aquest tipus d'actuacions com una prioritat, ja sigui per la urgència del dia a dia com, també, per la pròpia infraestructura. El nostre desig és iniciar un programa més ampli que serveixi per

unificar criteris i donar a conèixer científicament el valor d'aquest patrimoni. D'aquí la importància d'integrar-se en el projecte de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya.

Paral·lelament, ens plantegem uns objectius molt més socials i divulgadors, com donar a conèixer la col·lecció al seu públic més proper, els mataronins. Al cap i a la fi, molts d'ells han contribuït, amb les seves aportacions, a enriquir aquesta col·lecció. Algunes mesures programades en aquest sentit són la realització d'una petita exposició mural durant les festes nadalenques i facilitar l'espai cibernètic del col·lectiu El Bou i la Mula, per a la seva difusió.

De la mateixa manera que aquest programa de recerca i documentació ha començat a motivar nous hàbits en el tractament de la col·lecció, voldríem afegir algunes propostes de cara al futur. D'una banda, és necessari promoure estudis i recerques sobre les figures de pessebre mataronines (de la col·lecció de l'Associació i de col·leccions particulars); d'una altra, l'Associació de Pessebristes de Mataró hauria de cercar un espai adequat per a la conservació i l'exposició permanent de les figures de l'entitat i per a les figures que es puguin anar obtenint en el futur. El conveni que l'Associació de Pessebristes de Mataró ha signat amb l'Ajuntament de la ciutat per ubicar-se en els baixos de l'edifici de la Presó, pot significar un pas en aquesta direcció, si bé caldrà adequar el nou local a les necessitats de conservació d'una col·lecció d'aquestes característiques.

Paral·lelament, s'hauria d'elaborar un programa de restauració de les figures que estiguin malmeses, així com definir uns criteris d'ús de les de la col·lecció. També caldria dissenyar una política de noves incorporacions a la col·lecció, bé sigui mitjançant la compra o bé promovent nous donatius. Per fer tot això, no s'hauria de descartar la possibilitat de cooperar, en aquest sentit, amb els museus de la ciutat.

Finalment, seria bo promoure una escola de figuraires, a fi de recuperar i de mantenir la tradició i descobrir nous valors. Això es podria fer en col·laboració amb artistes i/o professors d'art locals i buscant, si cal, l'experiència d'associacions pessebristes d'altres localitats (com ara Castellar del Vallès o Sabadell).

Jordi Montlló Bolart
Albert Dresaire Gaudí
Col·lectiu pessebrista El Bou i la Mula

NOTES

- 1.- Museu Arxiu de Santa Maria (=MASMM), «Associació de Pessebristes de Mataró, Memòria. 1934-1936». Transcrit a ALBERT DRESAIRE, «Notes sobre el pessebrisme a Mataró», *XII Sessió d'Estudis Mataronins. 25 de novembre de 1995* (Mataró 1996), 251-261.
- 2.- ALBERT DRESAIRE GAUDÍ, *El pessebre a Mataró. Història d'una tradició viva* (Mataró 2004), 162.
- 3.- M. CARMÉ GARCIA [et al.], *Martí Castells i Martí (1915-1995). Escultor figuraire* (Barcelona 1998).
- 4.- M. CARMÉ GARCIA [et al.], *Domènec Talarn (1812-1902)* (Barcelona 1997).
- 5.- www.elbouilamula.net
- 6.- Les figures d'Anastasi provenen de la col·lecció d'Antonio Campdepadrós.
- 7.- De Marc Zaragoza només es conserva una Fugida a Egipte, que prové de la col·lecció d'Antoni Campdepadrós i, ara mateix, són les úniques figures de Zaragoza que coneixem que es conservin.

BIBLIOGRAFIA

- AA DD, *El Belén. Artesanía y Poesía*. Carlos E. Cuenca García (La Unión 1997).
- *Il Presepio di Salzillo. Fantasia Ispanica di Natale* (Madrid 1999).
- ALCALDE, G., MONTURIOL, T. i PLANAGUMÀ, T. *Els Sants d'Olot* (Olot 1991).
- AMADES, Joan. *El Pessebre* (Barcelona 1959).
- ARBETETA MIRA, Letizia. *Oro, Incienso y Mirra. Los belenes en España* (Madrid 2000).
- *Exposición de nacimientos iberoamericanos* (Madrid 1994).
- ARNAUD D'AGNEL, G. i DOR, L. *Noël en Provence. Usages, Crèches. Santons, Noël, Pastorales* (Marseille 1994).
- AYUNTAMIENTO DE MURCIA, *Figuras de belén de José Cuenca. Maestro artesano* (Murcia 1987).
- BARRUTI, Mila i VINYOLÉS, Laura. *Les figures del pessebre popular* (Barcelona 1980).
- BAYERL, Klaus. *Costumbres navideñas en Baviera* (San Sebastián 1995).
- BERTRAND, Régis. *Crèches et santons de Provence* (Avignon 1992).
- BOUYALA, André. *Santons et Traditions de Noël en Provence* (Marseille 1991).
- COLLESELLI, Franz. *Tiroler Volkskunstmuseum. Führer durch die Krippenabteilung* (Innsbruck 1987).

- DÍAZ, M. José i GÓMEZ, José M. *El arte belenístico en la Región de Murcia* (Murcia 1982).
- DRESAIRE GAUDÍ, Albert i FEDERACIÓ CATALANA DE PESSEBRISTES, *Notes sobre el pessebrisme a Catalunya* (Castellar del Vallès 1998).
- DRESAIRE, Albert i PONS, Enric. *Mestre i amic de pessebristes. Notes biogràfiques de Lluís Carratalà (1895-1991)* (Sant Vicenç de Montalt 1994).
- DRESAIRE GAUDÍ, Albert. *El pessebre a Mataró. Història d'una tradició viva* (Mataró 2004).
- ELAUT, Alex. *Rondom de Kribbe* (Anvers 1998).
- GARCIA, M. Carme [et al.], *Martí Castells i Martí (1915-1995). Escultor figuraire* (Barcelona 1998).
- GOCKERELL, Nina. *Krippen im Bayerischen Nationalmuseum* (München 1994).
- *Krippen. Nativity scenes. Crèches* (Köln 1998).
- LE MARÉCHAL, A. *Les Santons de Provence* (Marseille 1993).
- MARTÍNEZ PALOMERO, Pablo. *El Belén. Historia, tradición y actualidad* (Madrid 1992).
- *El belén en España* (Madrid 1983).
- MONTLLÓ BOLART, Jordi. *Els santons de la Provença: tradició, identitat i passió* (Premià de Mar 2000).
- PÉREZ-CUADRADO, Juan. *El pesebre en Hispanoamérica* (San Sebastián 1991).
- PERRONE, Antonio. *Il Presepe a Napoli* (Lecce 1994).
- SÁNCHEZ MORENO, José. *Vida y obra de Francisco Salzillo* (Murcia 1983).
- VERDAGUER i ILLA, M. Carme. *L'escultura a Olot* (Olot 1987).